

VSEBINA

- 5 Simona Hamer »**NE BOSTE NAS, NIKOLI NAS NE BOSTE!**«
- 9 Katja Mihurko Poniž **NAJTOPLEJŠA POSTELJA JE MAMINA**
- 14 Ivana Djilas **STOLI**
- 17 **LOVRO KU HAR - PREŽIHOV VORANC**
- 20 Fotografije z vaj

Simona Hamer

SAMORASTNIKI

Po motivih Prežihovega Voranca

Krstna izvedba

Premiera 12. novembra 2015

Režiserka in asistentka dramaturgije **EVA NINA LAMPIČ**

Dramaturginja **SIMONA HAMER**

Scenograf **DANI MODREJ**

Kostumograf **ANDREJ VRHOVNIK**

Avtor glasbe (delno po ljudskih motivih) **BOŠTJAN NARAT**

Lektor **MARTIN VRTAČNIK**

Oblikovalec svetlobe **ANDREJ KOLEŽNIK**

Izvajalci glasbe na posnetku **JELENA ŽDRALE** (violina),

BLAŽ CELAREC (bobni), **BOŠTJAN NARAT** (kitara, harmonij)

Vodja predstave **Darko Muc**

Tehnični vodja **Jože Logar**

Vodja scenske izvedbe **Janez Koleša**

Vodji tehničnih ekip **Matej Sinjur** in **Branko Tica**

Vodja tonskih tehnikov **Sašo Dragaš**

Vodja osvetljevalcev **Andrej Koležnik**

Vodja frizerk **Jelka Leben**

Vodja garderoberk **Angelina Karimovič**

Rekviziterja **Sašo Ržek** in **Borut Šrenk**

Sceno so izdelali pod vodstvom mojstra **Vlada Janca** in kostume pod vodstvom mojstric **Irene Tomažin** in **Branke Spruk** v delavnicah MGL.

Igrajo

Meta, In še ena dekla **ANJA DRNOVŠEK** k. g.

Ožbej, In še en hlapec **JERNEJ GAŠPERIN**

Karničnik, Volbenk **GAŠPER TIČ**

Karničnica, Še ena vaščanka **JUDITA ZIDAR**

Hudabivnica, Harmonika, Še ena dekla **MIRJAM KORBAR ŽLAJPAH**

Dekla, Vaščanka, Violina **MOJCA FUNKL**

Hlapec, Grajski gospod, Klarinet, Grobar **JANEZ STARINA**

Še en hlapec, Župnik, Birič, Priča **GREGOR GRUDEN**

Simona Hamer

»NE BOSTE NAS, NIKOLI NAS NE BOSTE!«

Pogled nazaj

Refleksija pisanja *Samorastnikov*

Kako lahko je gledati nazaj. S prgiščem nostalgije – mogoče je pa to samo jesen zunaj – slediti stopinjam v obratni smeri. Se prizanesljivo nasmehni ob vseh slepih ulicah ali zaviti z očmi ob vseh stopicljanih na mestu. Veliko lažje je gledati nazaj, kot je bilo hoditi naprej. Ampak ni pa niti za pikico toliko zabavno.

Prva stopinja.

Beli sneg. Četica otrok. Raztrganih. Umazanih. Lačnih.

In nad vsem tem svetom moja otroška glava.

Oboževani *Levi devžej* Prežihovega Voranca z ilustracijami Jelke Reichman. Kljub temu da je bil svet med platicami svetlobna leta oddaljen od mojega – ljubezni, topline in varnosti polnega – otroštva, se me je majhen, pšeničnolas fantek, ki je pokazal še na drug prazen žep, globoko dotaknil. Nekako sem ga razumela. Elementarna naklonjenost, s katero Prežih piše svoje like, ena izmed ključnih značilnosti celotnega opusa, je glavni razlog za ponarodelost njegovih zgodb. Tovrstna zmožnost (vpisovanja) identifikacije je nedvomno odraz izjemnega pisca. In izjemnega Človeka.

Druga stopinja.

Znam pomolzti kravo. Znam voziti traktor. Vem, kako posaditi krompir, kako ga okopati in kako ga izkopati. Odraščala sem med ljudmi, ki z enim samim ošvrkom oblakov znajo povedati, ali pšenico čaka dež, sonce ali – bog ne daj – toča. Poznam ljudi, ki živijo od zemlje in z zemljo. Kmete, katerih telesa kažejo njihovo delovno dobo. Poznam vaško opravljivost. Pa tudi vaško solidarnost.

Kolikor mi je ljuba igrarija s stereotipi pri pisanju (ali gledališkem ustvarjanju), so mi ti izjemno mrzki v življenju. Ker so nevarni. Zelo nevarni. »Ti si tak kmet« je recimo ena izmed nedolžnejših žaljivk, ki jasno prezentira stereotip o razliki v intelektu, obnašanju in čustvovanju med prebivalci vasi in mesta. In to v dvomilijonski državi, kjer v glavnem mestu živi toliko ljudi kot na eni tokijski ulici! Ozkoglednost, nestrpnost in neumnost so – na žalost! – po vsej Sloveniji enako pravično podeljene in zastopane. Edino za solidarnost se bojim, da je v mestih v manjšini ... Mogoče pa je tudi to zgolj stereotip?

Tretja stopinja.

Tako rada bi rekla tej kokoši, ki mi je dala potni list in davčno številko, domovina. Domovina. Ampak to zveni tako ... hm? ... zastarelo. Država. Ta je beseda sedanjosti. No, ta država mi ne paše. Nikakor. Ne morem se naučiti – ne glede na to, kako dolgo in vztrajno se mi to ponavlja –, da bi bila umerjena po ljudeh in namenjena ljudem.

Vladajoča elita, tisti 1 %, ki si lasti 44 % svetovnega bogastva, na eni strani in vsi mi na drugi. Socialna država, enakopravnost, enake možnosti ... Voranc se je za udejanjanje teh pojmov boril na svoj način. Mi naj bi se na svojega. Saj vem, kaj boste rekli. Vse vem ... Nimate moči za (ponovne) boje z mlino na veter. Utrujeni ste, naveličani. Razumljivo! Ampak saj ni treba začeti pri rušenju alpskega masiva, da si zagotovimo bolj sončen jutri. Mogoče bi za začetek lahko poskusili s čim preprostejšim. Recimo s prijaznostjo do soljudi. Pa še to samo enkrat na dan, da ne bo šok prevelik. To je res enostavno, a ni? *Bodi spremembna, ki jo želiš videti v svetu*, bi pridodal Gandhi.

To vidim, če pogledam nazaj po uhojeni poti.

Res nazaj.

In če si dovolim biti tako intimna, seveda.

Naslednja stopinja je manj osebna.

»Zdaj po meni vas je devet, čez petdeset let vas bo lahko že sto, čez sto let vas bo petkrat, desetkrat toliko. Potem si boste združeni lahko priborili svojo enakovrednost, svoje pravice ...,« reče Meta.

Časovni razpon Prežihovih *Samorastnikov* je skorajda epski; preteklost, sedanjost, prihodnost. Če imamo okvirno zgodbo Vorančevega sprehoda s prijateljem Lipušem za takratno sedanjost (1930), se Metina zgodba odvija v preteklosti; nekje med letoma 1850 in 1875 (leto prodaje svobodne kmetije Karničnikov grofu Thurnu), z omenjanjem zgodovine rodu Karničnikov pa se letnica pomika še bolj v preteklost. Vstavljena zgodba služi avtorju kot zgodovinski eksemplar, skozi katerega želi utemeljiti nujnost razrednega boja v času nastanka novele. Meta s svojo projekcijo prihodnosti vnaša v zgodbo še en čas – boljši, lepši jutri. Če njen sloviti govor prevedemo v preprosto matematiko: približno 1870 + 100 let = 1970. To je preroško skrajna letnica odprave krivic in vzpostavitve sveta, ki ga ne bi več gnalo izkoriščanje. Seveda pa sta Meta in Voranc verjela, da se bo to zgodilo veliko veliko prej.

Samorastniki?

Kje ste?

Zamujate!

Odločitev za »podaljšanje« dogajalnega časa v našo sedanjost je pravzaprav samoumevna. Tako kot iskanje aktualnih manifestacij Prežihove teme, ideje in likov.

Kdo so samorastniki danes?

In – kje so? Se še vedno skrivajo po tistih Prežihovih globačah?

Koliko hudabivške krvi še imajo v sebi?

Metini otroci so v Prežihovi noveli zvedeni na raven števil. Brez obraza. Brez glasu. Njihove individualne karakteristike niso pomembne, pomembno je število. Kolektiv. Skupina. Prav ta imperativ skupnosti se mi je zazdel še posebej mikaven. Podeseterjen, postoterjen – čisto v skladu z Metino napovedjo. Večina, bi lahko rekli. Ti, jaz, trgovka v najboljšem (hrvaškem) sosedu, študent, ki zmačkan sedi na prvem jutranjem predavanju, upokojenec, ki se vrine v vrsto pred bančnim okencem, medicinska sestra za vrati Ne trkaj! Vstop strogo prepovedan ... Tiha večina. Na njej stoji svet. In na njej pade človeškost.

Naslednji korak.

Od razmišljanj k pisanju.

Opravljevci. Tako sem jim v začetku ljubkovalno rekla.

Pripovedovalci.

Hlapci in dekle.

Oni se skrivajo v obrisih naslednje stopinje.

Ko sem našla njih, je bilo vse lažje.

Oni so tisto »slovenstvo«. Peza tradicije pregovorno tlačenega naroda. »In mi smo vnuki svojih dedov,« bi prikimal Cankar.

Samorastniška večina?

Kljub nenehnemu glodanju sočnih tračarskih kosti še vedno nema?

»Ljudje nismo bili narejeni za tolikšno sovraštvo!« reče Meta.

»Ljudje nismo bili narejeni za tolikšno sovraštvo!« reče tudi Ožbej.

Prežihov etični in moralni imperativ, stkan med vrstice *Samorastnikov*, je jasen in brezkompromisen.

»Vsi ljudje se rodijo svobodni in imajo enako dostojanstvo in enake pravice. Obdarjeni so z razumom in vestjo in bi morali ravnati drug z drugim kakor bratje,« piše v 1. členu Splošne deklaracije o človekovih pravicah. Na Karnicah in v 21. stoletju se vztrajno krši vseh 30 členov. V teh dneh še posebej očitno z izjavljanjem v maniri *oni niso naši*,

ki se vedno bolj agresivno artikulira preko socialnih omrežij, medijev in politike. »Nas je strah« je poleg *drugačne kulture* najpogostejši argument – ali opravičilo – za sramotno sistematično in strukturno diskriminacijo beguncev, ki bi jo manj politično korektno lahko označili za civiliziran genocid. Tudi Karničnika je bilo strah, tudi on je svojo odločitev utemeljeval na Metini drugačnosti. Ne glede na to, kako konflikt med Prežihovima protagonistoma obračamo, končamo pri konfliktu (malega) človeka in kapitala. Zatiranju tistih spodaj v imenu povečevanja lastnine tistih zgoraj. Pa smo spet pri vladajoči eliti ...

»Spoznal sem, da se deli človeštvo v dva svetova, v izkoriščevalce in izkoriščance: prvi gine v pohotnem uživanju, v razkošju in z naslodo, ali vsaj brezobzirno gleda dol v blato, kjer gine drugi del v trpljenju, pomanjkanju, v zatajevanju,« piše Voranc bratu Alojzu.

Skozi Meto in Ožbeja pa se svetlika še ena zahteva: pravica do ljubezni. V kakršni koli pojavnih oblikah. Ko se Ustavno sodišče demokratične Republike Slovenije odloči, da ima večina pravico odločati o manjšini, smo očitno spet zakolobarili v leto 1850. Samo povesma in bičanja nam še manjka.

»HLAPEC: In mi?

/.../

DEKLA: Mi ... Čakamo.«

In ti, dragi gledalec?

Čakaš?

Razmišljaš?

Cepetaš na mestu?

Je v tebi še kakšen ostanek, kakšna drobna kapljica krvi hudabivških upornikov?

Tako.

Refleksija končana.

Stopinje prehojene.

Spet tukaj.

In zdaj.

V času, ko je znova še kako treba kričati –

– no, ali pa vsaj mrmrati,

vsaj tiho ponavljati v glavi –

»Ne boste nas, nikoli nas ne boste!«

Katja Mihurko Poniž

NAJTOPLEJŠA POSTELJA JE MAMINA*

Dramatizacija *Samorastnikov* na novo preizprašuje teme, ki se jih dotika že Prežihova novela: konservatizem, človeško neusmiljenost, ljubezen kot nepremagljivo silo in uporništvu, ki zraste iz poniževanja in zatiranja. Simona Hamer te teme presvetli s sodobnim in neobremenjenim pogledom, vendar so njeni vaščani in vaščanke še vedno ozkosrčni, dekline in hlapci privoščljivi in preračunljivi, Karničnik in Karničnica oblastno ohola in nasilna, birič po graščakovem ukazu neizmerno okruten, župnik prilagodljiv situaciji, Ožbej neodločen in pasiven, le Meta je precej bolj uporniška in predvsem bolj zgovorna kot v noveli.

Ob branju duhovite in sveže dramatizacije me je presenetilo, da Metina materinska podoba ni pridobila veliko novih potez, temveč je precej zvesta izvorniku. Vsekakor avtorica ironično opozori na Prežihovo idealizacijo Metinega telesa, na katerem številni porodi in garanje ne pustijo sledi, a v samo bistvo idealizacije materinstva na simbolni ravni tudi najnovejši pogled na *Samorastnike* ne zareže. Zdi se, da je mati najbolj nedotakljiva slovenska ženska ikona. Čeprav beseda »ikona« prepričljivo odraža bistvo slovenskega razmerja do ženske v materinski vlogi, je hkrati obložena s pomeni, ki na videz niso združljivi s slovenskim materinskim imaginarijem. Kot je zapisala Svetlana Slapšak v zbirki esejev *Ženske ikone 20. stoletja*, ima izraz bogato semantično zgodovino; med drugim se navezuje na bizantinsko kulturo in njen odnos do upodabljanja svetega, a tudi na trivializacijo v sodobni, popularni kulturi. In naj se zdi še tako paradoksalno, podoba slovenske matere, ki je neločljivo povezana s katoliško marijansko tradicijo materinskega žrtvovanja, ni bila imuna na najbolj populistične izlive pretežno sinovskih čustev, kar priča o ambivalentni ikonografiji tega lika na Slovenskem. Ob tem seveda slovenska književnost premore tudi lepo število občutenih in umetniško dovršenih liričnih nagovorov, ki segajo od čaščenja in poveljevanja matere do egocentričnega obračunavanja s samim seboj, za

* Op. ur. judovski pregovor

katerega se zdi, da prevladuje in velja, kar je Ksenija Horvat Vidmar zapisala v knjigi *Zamišljena mati: spol in nacionalizem v kulturi 20. stoletja*, za številne avtobiografske zapise o materi, da namreč »spominsko vračanje ni namenjeno materi, pač pa otrokovemu narcisoidnemu, nostalgичnemu oživiljanju fantazmatske podobe polnosti, enosti z materjo«.

Do pojma »ikona« je zato treba, kakor je opozorila Svetlana Slapšak, vzpostaviti ironično distanco; in kot velja za številne druge ikone, moramo tudi na materinsko pogledati skozi drugačen objektiv, v katerega bom tokrat skušala ujeti Prežihove materinske samorastnice.

Samorastniki so tekst, ki koncizno povzema značilnosti slovenskega materinskega diskurza in podaja materinske podobe, ki jih tudi danes prepoznavamo v slovenskem vsakdanu (morda prav tako v kakšnem drugem, a na tem mestu ostanimo v nacionalnih mejah). V čem je torej Prežih drugačen od svojih predhodnikov in sodobnikov? Najprej gotovo v tem, da je materinski lik v ospredju. Vse do Cankarja so bile namreč slovenske matere, kot je opozoril že Miran Hladnik v razpravi *Bodi svojemu možu pokorna! (Ženska v minuli slovenski prozi)*, tihe ali celo odsotne, bile so nekje v ozadju literarnega dogajanja, kar naj bi bilo skladno z materinsko vlogo v ruralni, patriarhalni družbi. Tudi Helga Glušič je v članku *Ženska med izpovedjo in umetniško kracijo* materinske like v vlogi osrednjih oseb odkrivala šele pri Ivanu Cankarju, Vladimirju Levstiku in seveda pri Prežihovem Vorancu. Razkrivale so se ji kot idealizirane mučenice, kot kmečke matere s kopico otrok in z zemljo, iz katere črpajo svojo moč. Na nove dimenzije Prežihovih mater je opozorila že Alenka Puhar v knjigi *Prvotno besedilo življenja*, a najbolj se je tej temi posvetila Silvija Borovnik ob stoletnici pisateljevega rojstva, in sicer v povezavi z Radmanco iz *Ljubezni na odoru* in Hudabivško Meto. Obe se namreč, kot piše omenjena raziskovalka v študiji *Samorastnice v Samorastnikih*, za svoje otroke ne brigata prav dosti; Radmanca celo v pogovoru s svojo taščo izreče besede, ki jih avtorica označi za »zgodovinske«, saj na vprašanje *Kaj misliš z otroki?* uporno odgovori *Kaj me brigajo otroci!*. Tudi dejanja Hudabivške Mete »v nasprotju z običajnim prikazovanjem njenega lika in s pisateljevim hotenjem samim, ne izražajo vzorne materinske podobe«. Meta namreč otroke prepušča v varstvo materi, saj sama služi drugod. In če je to povsem razumljivo pri prvem otroku, je morda z vsakim naslednjim manj, pri čemer pozorno branje razkriva, da pri mlajših otrocih zanje vendarle skrbi sama, saj jih celo jemlje na delo. Silvija Borovnik še opozarja, da Meta zavrača karniški denar iz visoke moralčnosti, ki izvira iz ljubezni in strasti do Ožbeja, revščina otrok ji pri tem ni pomembna. Ko kot pastirčki jokajoče odhajajo v svet, jih odpravi z besedami, da so doma še drugi, ki čakajo na kruh. Metini otroci zaradi njene nadčloveške pridnosti odraščajo brez prevelikega pomanjkanja, dokler so še doma, a oditi morajo takoj, ko so sposobni za delo. Zanimivo je, da Prežih ne razjasni, zakaj se Meta Ožbeju vedno znova vdaja, tudi takrat, ko ni več govora o ljubezni in se njene nosečnosti in skrb za otroke zdijo naravnost mazohistično početje. Morda zato, da lahko iz njenega lika naredi junakinjo, simbol, ikono revolucionarnega materinstva? Povsem sprejemljivo se Prežihu tudi zdi, da za prve otroke poskrbi

stara Hudabivnica. Morda zato, ker je Meta nosilka ideje uporništvā malega človeka proti moči kapitala, ki jo uteleša Karničnik, in je zato samoumevno, da ji nekdo odvzame bremena, ki so izven dometa njenega boja? Je morda v tem skrit Prežihov lasten problem, dilema, ali ima revolucionar pravico, da se posveti le svoji ideji in da morajo za vse drugo, celo za njegove otroke, poskrbeti drugi? Bi morda lahko tudi on izrekel flaubertovski stavek o prenosu avtorjevih stisk v ženski lik literarnega besedila?

Vsekakor Meta na začetku ni idealna mati. Prava slovenska mati, ki se lepo umešča v tradicijo tihih, trpečih in požrtvovalnih mater, je v prvem delu *Samorastnikov* namreč Metina mati. Kot sem že opozorila v nekoliko starejšem zapisu o materinstvu v *Samorastnikih*, ima stara Hudabivnica poteze matere dolorose, ki trpi ob pogledu na mučenega otroka. Metine dlani sicer niso prebodene z žebli, a so ranjene od prediva, ki so ga žgali na njih. Podoba mučenja doživi vrhunec s podobo matere, ki v naročju drži skoraj do smrti izmučenega otroka (pieta): »Meta se je sunkoma dvignila, a takoj s pobesenimi rokami omahnila materi v naročje.« Metina mati je nadaljevalka marijanske tradicije: je tiha, ostaja v ozadju in podpira otrokovo idejo, še več, je tista, ki jo sploh omogoča. Zaradi njene pomoči lahko Meta zavrne karniški denar; prav to, da mati poskrbi ob svojih nedoraslih otrocih še za hčerine, omogoča Meti, da se upre staremu Karničniku in da besede zavrtnitve ne pozna za mladega. K otrokom se ljubeče obrne šele, ko Ožbeja ni več, ko so večinoma že odrasli, in izreče besede, ki so postale navdih slovenskih revolucionarjev. Če razumemo Meto kot muzo revolucije, potem je seveda razumljivo, da je po devetih porodih še vedno takšna, kot je bila pred prvim in najbrž jo je najbolje označil Ivo Brnčič v svoji oceni *Samorastnikov*, ko je za njo in Radmanco napisal, da sta tip zdrave, prvobitno krepke ljubice in matere, »dve kmečki Veneri, z erotično energijo naravnost nabiti bitji, ki sledita z neko primitivno samoumevnostjo klicu spola in svojim ženskim pranagonom«. Brnčičevo duhovito in lucidno oznako moramo dopolniti z mislijo, da gre v obeh primerih sicer za biološko materinstvo, a materinjenja, kakor ga razume slovenska družba vsaj že dobro stoletje, torej kot predanosti otroku ter njegovim željam in potrebam, ne Meta ne Radmanca ne opravljata. Vendar smo lahko do njiju tudi bolj prizanesljivi in manj ironični, saj tudi Prežih ni mogel ustvariti križanca med Evo in Materjo božjo, ki bi ob tej dvojnosti deloval še kot prepričljiv in živ lik. V slovenski književnosti to, kar iz ženske naredi mater, torej erotika, ni združljivo s pozitivno podobo matere, zato so pravi materinski liki pravzaprav brezspolni. Tiha, trpeča in žrtvujoča se slovenska mati ne more biti hkrati zapeljiva ljubica, zato prevzame njene materinske obveznosti drug lik, v Metinem primeru njena mati ali pa morajo otroci poskrbeti kar sami zase: namesto tople zibelke samorastnike na polju žge vročina ali pere dež, Meta jim o ljubezni govori šele, ko je »že vsa siva, vsa sključena od dela, prevar in trpljenja, ko ni od njene lepote ostalo nič več drugega kot njene globoke, svetle oči...«

Vloga stare Hudabivnice ostaja ob tem skrita in v ozadju, saj so jo dosedanje analize skorajda povsem spregledale. V okvirih patriarhalnega razmerja do sveta je jasno, da svobodo, ki pomeni tudi hojo za svojo idejo, omogočajo tisti, ki prevzamejo nase skrb za vsakdanja bremena. V zgodovini človeštva so to vlogo

največkrat – še posebno, kadar je šlo za neplačano delo – prevzele ženske. Prežihova odločitev, da v boj pošlje žensko, je za njegov čas do neke mere gotovo inovativna in predstavlja zanimiv tematski obrat, a Metina upornost se kmalu skrči le na prezir do Karnic in prepričanje, da se ji je zgodila krivica. Subjektivno dožemanje krivice v njej izoblikuje spoznanje, da imajo njeni otroci pravico poseči tudi po vsem tistem, kar jim glede na obstoječe zakone lastnine ne pripada: da če že niso njihove Karnice, so njihova vsa polja, ki jih obdelujejo, četudi ta pripadajo drugim. Prežih je tako mnogo bolj napreden od Cankarja: če se Cankar nikoli ne more odtrgati od matere, če je zanj mati, kot je zapisal Žižek, utelešenje partikularnosti domačije, ki ga duši, in je edina možnost pobeg oziroma zatajitev matere, pri Prežihu prav Metina simbolna brca čez prag naredi iz njenih otrok samostojne in delujoče subjekte, ki pridejo k materi na kosilo le enkrat na leto. Zdi se, da je cankarjanskih mater danes še vedno precej več kot Hudabivških Met: kot da še vedno verjamemo, da je boljša tista mati, ki uresničevanje svoje ljubezni vidi v tem, da za ceno lastnega trpljenja in ponižanja otroku izpolni vsako željo (in ob tem seveda ne more skriti bolečine ob njegovi nepremišljeni objestnosti), kakor tista, ki mu omogoči, da si svoje želje uresničuje sam. Zato je pri nas najbrž še vedno več tistih mam (in očetov), ki otroku prinesejo kavo na mizo, kakor tistih, ki mu rečejo, naj zanjo poskrbi sam. In morda je tudi zato do nove revolucije na Slovenskem še daleč ... pa četudi le v literarnem mikrokozmosu.

Ivana Djilas

STOLI

Poznate tisto igro, v kateri je vedno en stol manj, kot je igralcev? In dokler igra glasba, se teče okrog, potem se bori za sedeže? Tako mi živimo. Z občutkom, da so v vsakem trenutku vsi stoli že zasedeni. In da za nas ni več prostora. Natančno en sedež je premalo. V vsakem trenutku, v vsakem krogu igre, ko se s stola premaknemo, se lahko kdo drug usede nanj. In smo polno zaposleni samo s tem, da tečemo, se prerivamo in ohranjamo svoje sedeže. V tej igri je vsak zase. Vsi okrog nas so grožnja. Združevanja, dogovori in strategije v tej igri niso garancija. En stol. En človek. Občutek imamo, da je to poštena igra, vsak ima enake možnosti, vse je odvisno od individualne spretnosti, zagnanosti, vaje, želje po zmagi, pripravljenosti na tveganje, koncentracije, fizične kondicije, tekmovalnosti, neobčutljivosti na zunanje vplive. Ta igra je pravična. Zato nihče, ko se enkrat usede, ne bo odstopil svojega stola in prostovoljno obstal. To je proti pravilom. Za to ni časa. Življenje je prekratko. In ker nismo več del nečesa večjega, se je čas omejil na čas vsakega posameznika. Ni boga, ni raja, ni družine, družbe, razreda, zgodovine, preteklosti. Samo goli zdaj. Obstaja tudi variacija te igre izločanja, gre pa takole: nekdo, ne vemo, kdo, vpraša, koga naj se izloči. Še zmeraj igra vsak zase in na koncu ostane samo eden, ampak zdaj številčnost šteje. In takrat se pravila igre spremenijo. Večina odloča o manjšini. Ampak po kakšnih kriterijih? Na koncu je samo en najboljši, na vrhu, najbogatejši. In je treba izkoristiti vse ostale, da ostaneš sam in edini. Kaj je v tem primeru bolj pametno: izločiti najšibkejši člen ali največjo konkurenco? V tej verziji igre so v najmanjši nevarnosti tisti, ki po ničemer ne izstopajo. Oni se skozi igro preprosto najdlje prebijejo neopazno. In za to napravijo najmanj energije. Zdržijo. Igramo to igro in nas nič ne moti, da zmaga samo eden. Na misel nam ne pride, da bi pogledali, ali je še kje kakšen stol, ki ga lahko dodamo. Ker stoli v tej igri niso naša last, postavil jih je nekdo tretji, Imaginarni. Veliko stvari določa, ta Imaginarni. Včasih mu rečemo kapital, včasih politika, oblast, multinacionalke, velesile, veliki brat, in vedno je nekako neuzrt. Neskončno močan in neskončno

izven nas. Zaradi njega, ki vse vidi in vse razume in ki vleče poteze, ki jih mi ne razumemo, smo nebogljeni in nemočni. Tudi če bi ga hoteli vprašati kaj o smislu tekanja okrog stolov, ne bi vedeli, na kateri naslov naj vprašanje sploh naslovimo. Kaj šele, da bi nam na kraj pameti padlo, da bi se vprašali, kdo je stol na katerem sedimo, izdelal. Na čem je sedel, ko ga je izdeloval? Kdo ga je pripeljal? In kdo si je izmislil pravila igre? Zakaj? Ali kakšen je smisel konca igre, ko en sam sedi na zmagovalnem stolu, ostalih 99 % pa je izločenih? Večino časa smo ujeti med frustracijo tekanja v krogu in prestrašeni, ker ni garancije, da bo uspelo ravno nam. Danes nas ni več, kot je predvidevala Meta, manj nas je. Mi smo eden po eden in vsak od nas je zase. Trdno verjamemo, da bo ravno nam uspelo in da nam to pripada, da smo si zaslužili. Da ima ravno nas ta Imaginarni posebej rad. In ko kaj dosežemo, ohranjamo svoje težko pridobljene pozicije na vse načine. Ne pristajamo na nič manj, kot že imamo. Samo rast. Samo gospodarska rast. Samo večje bogastvo, več avtomobilske opreme, več letenja z letali na dopuste, bolj polni nakupovalni vozički, več zavržene hrane, več splakovanja stranišč s pitno vodo. Manj težkega in umazanega dela, manj odrekovanja. In hitreje, še raje vse takoj. Čim daljše življenje in čim mlajša telesa. In vsak poskus kakšne druge skupine, da razširi svoje pravice, nas ogroža. Male roke na Kitajskem ne morejo dobiti delavskih pravic, ženske ne morejo dobiti več oblasti, mladi dela, istospolno usmerjeni ne morejo posvajati otrok, begunci se ne morejo nastaniti v naših mestih, lačnih ne moremo nahraniti, Afričani ne morejo obdržati svoje rude, Iračani pa ne svoje nafte, ozračje nima pravice zahtevati manj izpušnih plinov, nihče več zasebnosti. Kaj bi potem ostalo nam? Čemu vse bi se morali odpovedati? Mi smo navajeni. Nam je obljubljeno. Pripada nam. Da, Meta, več nas je, a spet manj.

LOVRO KU HAR - PREŽIHOV VORANC

10. 8. 1893: družini revnih kmečkih najemnikov v Podgori pri Kotljah se rodi prvorojenec Lovro, kasneje pa se mu pridružijo bratje Alojz, Ivan in Avgust ter sestra Anica, ki umre še kot otrok. Kuharjevi otroci so morali zelo zgodaj poprijeti za delo ter pomagati pri različnih kmečkih in gozdarskih opravilih.

1899–1907: obiskuje osnovno šolo, v kateri pouk poteka v nemščini, slovenščina pa se poučuje zgolj fakultativno, tj. tri ure na teden ob zadostnem številu prijavljenih. Lovrov narodnozavedni oče Ivan vztraja, da njegovi otroci obiskujejo tudi ure slovenščine.

1909: pod vplivom materinih pripovedi začne pisati; črtico *V tujino* objavi v koroškem časopisu *Mir*, *Petkov Cenc* pa v *Domačem prijatelju* pod uredništvom Zofke Kveder. Ta ga spodbuja in usmerja na pisateljski poti.

1911: očetu po letih sanjarjenja o svoji lastni zemlji uspe kupiti majhno posestvo, na katerem vsa družina vztrajno gara.

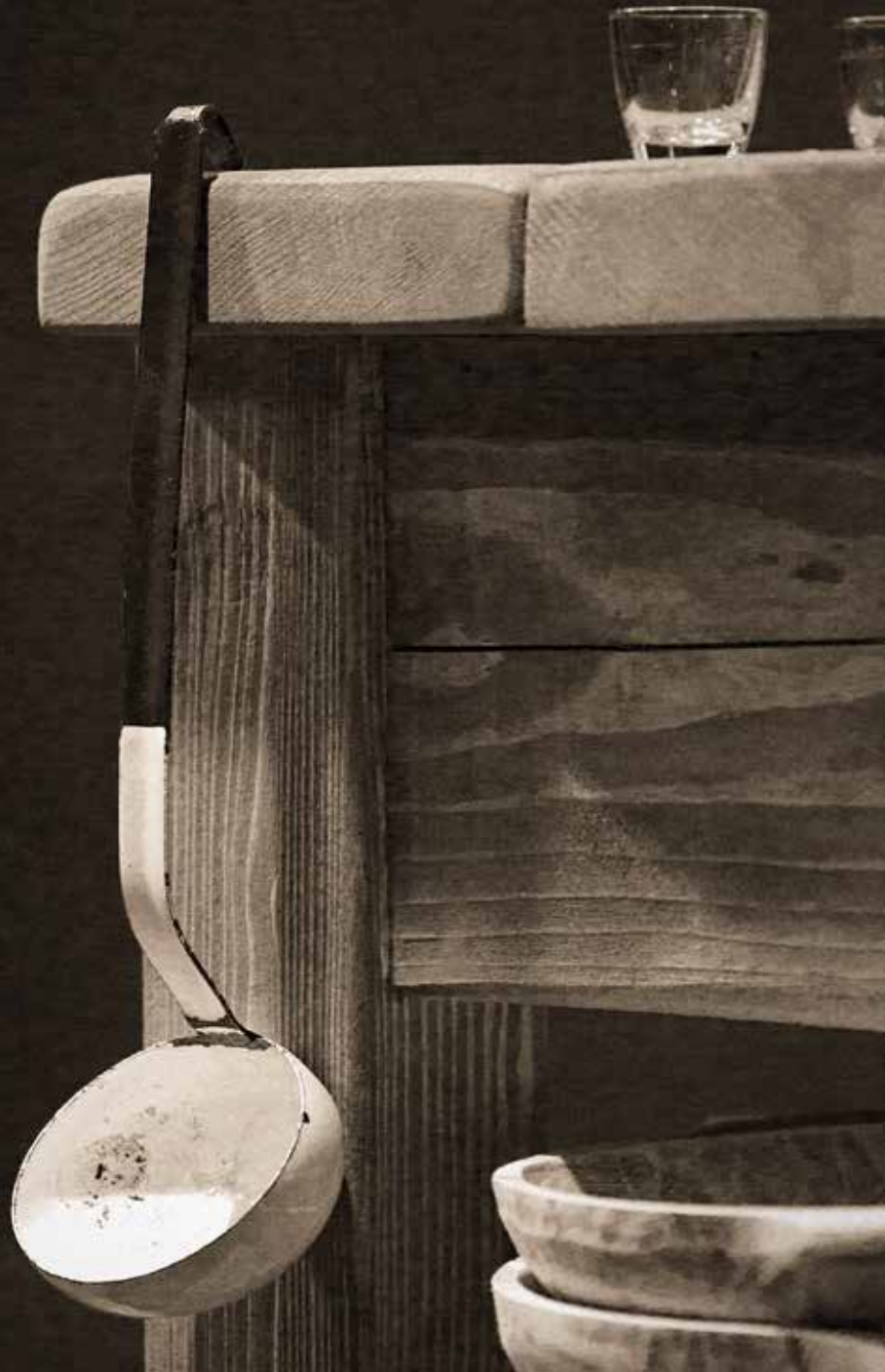
1914: mobiliziran in leto kasneje poslan na soško fronto (Doberdob), in sicer v 27. pešpolk.

1916: prestavljen na južnotirolsko fronto. Po okrevanju v dunajski bolnišnici in ob povratku na fronto prebegne k Italijanom. Premeščajo ga po različnih italijanskih zaporih, v katerih se seznanja s komunističnimi idejami in antimilitarizmom, medtem pa ga v habsburški monarhiji kot dezerterja obsodijo na smrt.

1919: vrne se v Guštanj (Ravne na Koroškem), kjer se zaposli v pisarni jeklarne in postane računovodja Bratovske skladnice. Kljub velikemu razočaranju nad politično povojno ureditvijo nadaljuje s svojim aktivizmom. Velja za politično sumljivega, zato ga oblasti večkrat priprejo in zaslišujejo.

1920: soustanovitelj guštanske podružnice Komunistične partije Jugoslavije, aktiven v delavskih združenjih; na koroškem plebiscitu se javno zavzema za Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev.

1924: poroči se z Marijo Šisernik, s katero imata dve hčerki: Vido (1923) in Mojco (1925).

- 1925: pri Zadrudni založbi izide njegov knjižni prvenec *Povesti (Tadej pl. Spobijan, Borba, Za delom, Baraba, Obračun)*, ki ga strokovna javnost in bralci popolnoma spregledajo, kar Prežihovega Voranca zelo potre.
- 1930: z uvedbo šestojanuarske diktature se okrepi preganjanje komunistov in Prežihov Voranc se kot eden vidnejših aktivistov pred aretacijo reši z begom v Avstrijo.
- 1931: kot inštruktor kmečkega komiteja pri Komunistični internacionali (Kominterni) pomaga organizirati stavke kmetov v Romuniji, Grčiji, Bolgariji, Franciji in na Norveškem; medtem je v domovini obsojen na 6-letno zaporno kazen.
- 1932: postane urednik glasila slovenskih komunistov *Delo*, konec tega leta pa je ob poskusu srečanja z ženo in hčerkama v Celovcu aretiran.
- 1933: po pobegu iz zapora v Moskvi sodeluje na sestankih Kominterne kot strokovnjak za balkanska vprašanja.
- 1934: nelegalno živi in dela v Parizu, kjer napiše *Boj na požiralniku*. Izvoljen je za namestnika člana Centralnega komiteja Komunistične partije Jugoslavije.
- 1935: prve odmevne objave v *Sodobnosti (Jirs in Bavh, Odpustki)*; potovanje v Sovjetsko zvezo na 7. kongres Kominterne.
- 1936: aretacija v Pragi in enoletno bivanje v zaporu na Dunaju, kjer piše *Doberdob* in *Požganico*.
- 1937: v *Sodobnosti* izide »koroška povest« *Samorastniki*. Na pobudo Ferda Kozaka je za kasnejšo knjižno objavo delno črtal obsežnejši politično obarvan ekskurz pisatelja in prijatelja Lipuša Košata.
- 1939: izide »roman iz prevratnih dni« *Požganica*, ki avtorju prinese nagrado mesta Ljubljana. Za las se izogne aretaciji v Parizu in se kljub nestrinjanju vodstva Komunistične partije Jugoslavije vrne v domovino, kjer se neuspešno trudi za legalizacijo svojega bivanja.
- 1940: izid romana *Doberdob* in »koroških povesti« *Samorastniki (Boj na požiralniku, Jirs in Bavh, Vodnjak, Ljubezen na odoru, Pot na klop, Prvi spopad, Odpustki, Samorastniki)*.
- 1941: aktivno se vključi v delo Osvobodilne fronte, kjer vodi kulturni plenum in komisijo za posojila ter organizira gospodarski svet OF.

- 1943: aretirajo ga belogardisti. Premeščajo ga iz zaporov v Begunjah v Berlin in nato v taborišče Sachsenhausen; žena in hčerki so internirane v Ravensbrück.
- 1945: premeščen je v taborišče Mauthausen, kjer dočaka nemško kapitulacijo. Oslabljen se vrne v domovino in se z družino preseli na domačijo Pri Prežihu, ki mu je dana v dosmrtni užitek. Izid »romana soseske« *Jamnica*.
- 1946: izid »slovenskih potopisov« *Od Kotelj do Belih vod* in »evropskih potopisov« *Borba na tujih tleh*. Njegovo zdravstveno stanje se slabša in mu nemalokrat preprečuje pisanje.
- 1948: po resoluciji informbiroja mu je onemogočen odhod na zdravljenje na Češkoslovaško.
- 1949: izid zbirke *Solzice (Solzice, Tri pisanke, Nagrada, Prvi maj, Višja matematika, Dobro jutro, Potolčeni kramoh, Bolečina, Levi devžej, Prvo pismo, Ajdovo strnišče)*, za katero prejme nagrado vlade Federativne ljudske republike Jugoslavije in leto kasneje tudi Prešernovo nagrado.
18. 2. 1950: umre v Mariboru.

Pripravila Simona Hamer

FOTOGRAFIJE Z VAJ

Mirjam Korbar Žlajpah, Anja Drnovšek, Judita Zidar, Jernej Gašperin, Gašper Tič, Gregor Gruden, Mojca Funkl, Janez Starina

Jernej Gašperin, Gašper Tič, Judita Zidar

Anja Drnovšek

Janez Starina, Gregor Gruden

Mojca Funkl, Mirjam Korbar Žlajpah, Janez Starina,
Gregor Gruden

Mirjam Korbar Žlajpah, Anja Drnovšek, Judita Zidar, Jernej Gašperin, Gašper Tič,
Mojca Funkl, Gregor Gruden, Janez Starina

Mirjam Korbar Žlajpah, Mojca Funkl

Janez Starina, Gregor Gruden

Mirjam Korbar Žlajpah, Mojca Funkl

Mirjam Korbar Žlajpah, Anja Drnovšek, Judita Zidar, Jernej Gašperin, Gregor Gruden, Gašper Tič, Mojca Funkl, Janez Starina

Anja Drnovšek

Anja Drnovšek, Jernej Gašperin

Mirjam Korbar Žlajpah, Anja Drnovšek

Mirjam Korbar Žlajpah, Mojca Funkl, Janez Starina

Judita Zidar, Gašper Tič

Mirjam Korbar Žlajpah, Anja Drnovšek

Anja Drnovšek, Jernej Gašperin

Mirjam Korbar Žlajpah, Anja Drnovšek, Judita Zidar, Jernej Gašperin, Gašper Tič, Gregor Gruden, Mojca Funkl, Janez Starina

Simona Hamer

THE SELF-SOWN

Based on the novella by Prežihov Voranc

Samorastniki, 2015

Drama

World premiere

Opening 12 November 2015

Director and assistant to dramatization **EVA NINA LAMPIČ**

Dramaturg **SIMONA HAMER**

Set designer **DANI MODREJ**

Costume designer **ANDREJ VRHOVNIK**

Composer (partly based on folk music) **BOŠTJAN NARAT**

Language consultant **MARTIN VRTAČNIK**

Lighting designer **ANDREJ KOLEŽNIK**

Musicians **JELENA ŽDRALE** (violine),

BLAŽ CELAREC (drums), **BOŠTJAN NARAT** (guitare, harmonium)

Stage manager **Darko Muc**

Technical director **Jože Logar**

Stage foreman **Janez Koleša**

Technical coordinators **Matej Sinjur** and **Branko Tica**

Head sound master **Sašo Dragaš**

Head lighting master **Andrej Koležnik**

Head hairstylist **Jelka Leben**

Head wardrobe mistress **Angelina Karimovič**

Property masters **Sašo Ržek** and **Borut Šrenk**

The set was made under the supervision of master **Vlado Janc** and costumes under the supervision of mistresses **Irena Tomažin** and **Branka Spruk** in the ateliers of Ljubljana City Theatre.

Cast

Meta, And another Maid **ANJA DRNOVŠEK** as guest

Ožbej, And another Serf **JERNEJ GAŠPERIN**

Karničnik, Volbenk **GAŠPER TIČ**

Karničnica, And another Villager **JUDITA ZIDAR**

Hudabivnica, Accordion, Another Maid

MIRJAM KORBAR ŽLAJPAH

Maid, Villager, Violin, **MOJCA FUNKL**

Serf, Lord, Clarinet, Gravedigger **JANEZ STARINA**

Another Serf, Priest, Catchpole, Witness

GREGOR GRUDEN

The Self-Sown written in 1937 is one of the best known novellas by Prežihov Voranc and undoubtedly a piece that has become a part of the collective Slovenian memory. Social realism, the prevalent movement of the period between the two world wars, was marked by the typical tendentious, almost manifest social and proletarian commitment, which also reflects in *The Self-Sown*.

The love story of Meta and Ožbej, a cottager and a rich farmer's heir, members of different social strata, is actually written as a story about the struggles of everyman. It focuses on a woman, a single mother – or a bastard mother, according to her fellow villagers, who is left without help from her indecisive lover Ožbej. She is the one who bears the burden of social exclusion, proudly withstands physical torture and humiliation and proudly rejects the pittance offered, too. Contrary to the belief of Ožbej's family, she is not after their farm: all she wants to give her children to carry through life is a name, their father's name. Meta's struggle is a persistent demand for equality. A loud, indomitable demand that she gives to her children as their only inheritance.

Where are the self-sown Hudabivnik children now that the century mentioned in Meta's monologue is long past? Do they really refuse to be trampled on and bear injustice, as instructed by their mother? Have they won their rights? Their equality? The dramatisation of young Simona Hamer also addresses the situation of a woman (lover, mother, single mother), patriarchy and some other issues that have remained or are again made topical: stubbornness, narrow-mindedness, possessiveness ... Thus the predominant intention of *The Self-Sown* is to question Voranc's predetermination and hopelessness and to contemplate the option that the situation could be – quite simply – very different.

INFORMACIJE O PREDSTAVAH MGL DOBITE

- pri blagajni MGL v Gledališki pasaži med Čopovo in Nazorjevo ulico v Ljubljani, ki je odprta vsak delavnik od 12. do 18. ure in uro pred predstavo
- v mesečnem sporedu predstav, ki ga abonenti, imetniki osebne in poslovne kartice MGL in tudi vsi drugi, ki to želijo, prejmejo po pošti, prav tako pa je brezplačno na voljo pri blagajni MGL
- na spletni strani **www.mgl.si**
- s sporočili SMS Mestnega gledališča ljubljanskega
- v dnevnem časopisju
- na radiu
- na Facebooku, Twitterju in Instagramu